

QUO VADIS ВАЛОРИЗАЦИЈА ЗНАЊА? (критика система оцјењивања студената, наметнутог прописима Универзитета у Бањој Луци)

Стручни чланак

doi: 10.7251/SPM1548303L

Апстракт: Циљ рада је да критички преиспита одређене прописе Универзитета у Бањој Луци, који у себи садрже дијелове о оцјењивању студената и валоризацији њиховог знања, као и да потакне акцију у циљу другачијег тумачења/мијењања тих неправедних одредби. Ове одредбе, иако само дјелић тајфуна који је донијела примјена тзв. Болоњске декларације на Универзитету, су она ретроградна снага која расипа лумен који се треба уткати у процјену количине знања студената. Правни факултет, односно студенти који студирају на њему осјетили су и осјећају масакрирање духа жељног знања због бирократских препрека универзитетских Правила.

Кључне ријечи: валоризација знања, Правила студирања, неправедност, промјена.

УВОД

„Наше раздобље, ма колико говорило о економији, јесте расипник: оно расипа најдрагоценије – дух.“¹

Фридрих Ниче (Nietzsche)

Болоњска декларација, потписана пред крај другог миленијума, је означила прекретницу у поимању суштине европског образовања, уносећи у стварност старог континента авангардну идеју о заједничком кретању ка свјетлијој будућности у погледу образовања кадра

* Апсолвент Правног факултета Универзитета у Бањој Луци;
dejan.lucka@gmail.com

¹ Fridrih Niče. *Zora – misli o moralnim predrasudama*, (Beograd 2011), 120.

који ће на исти/сличан начин добијати иста/слична знања, али у различитим државама. *Декларација* не спомиње нигдје детаљно образложење и план у погледу имплементирања њених смјерница, нити даје обавезу државама да се *stricto sensu* придржавају онога што раде друге државе. Она само исказује заједнички оквир према коме се треба тежити и који означава почетак хармонизовања образовног процеса, уз покретање академске масе изван граница матичних држава. На нашем поднебљу, *Декларација* је ушла у образовни систем прије пар година и за вријеме своје примјене, кроз праксу у Републици Српској и Босни и Херцеговини, отворила је бројна питања међу академском популацијом. Због оштрог преласка на нови начин размишљања и односа према обавезама, примјењивање тзв. „Болоњског процеса“ још увијек не тече ни приближно добро и брзо као што би требало. Довољно је видјети разне немогућности поштовања свих принципа прописаних у *Декларацији* у фактичким ситуацијама, неусклађеност материје која се изучава са новим трендовима и потребама у науци, бескрупулозно детеорирање самог високог образовања, које је у БиХ нарочито дошло до изражаја оснивањем разноликих *образовних* установа живописних назива и сумњивог квалитета. Тако, једна од нелогичности *processus de Bologne* у Републици Српској је и неправедно оцјењивање на бањалучком државном Универзитету, које ће бити објашњено и критиковано у редовима испод.

1. ТИРАНИЈА БОЛОЊСКОГ КАЛУПА²

1.1. Уопштене одредбе о валоризацији знања

„Универзитет је аутономна, научна, образовна, односно умјетничка установа, коју чине факултети и академије умјетности (у даљем тексту: високошколске установе).“³

Закон о универзитету 1993.

² Назив поднаслови је оригинална творевина Арсенија Балтића, студента Правног факултета, којим је он насловио назив свог *писма критике* према систему оцјењивања, које је у фебруару 2012. године предао доц. др Дарку Радићу.

³ *Закон о универзитету*, „Службени гласник Републике Српске“ 1993, 12/93, 14/94, 99/04, чл. 1.

„Високошколске установе су универзитети и високе школе.“⁴

Закон о високом образовању 2010.

У склопу модернизације образовања на подручју омеђеном Савом и Дрином, посланици Народне скупштине Републике Српске су 2010. године донијели *Закон о високом образовању*, у коме се налазе одредбе *усклађене* са болоњским мјерилима. У дијелу тог закона, који се односи на оцјењивање студената, наводи се да се успјешност студената у савладавању градива прати континуирано током наставе, и то на начин који је предвиђен студијским програмом, а у складу са општим актима.⁵ Овим законом је одређено да ће испит, односно финалну провјеру знања студенти имати послије завршетка предавања, у складу са статутом високошколске установе, док се општим актима високошколске установе детаљније одређују начин полагања испита и само валоризовање представљеног знања студента.⁶ Утврђује се и скала оцјењивања од пет (5) за недовољно знање из оцјењиване области, до десет (10) за изванредно знање из предмета који се испитује, с тим да високошколска установа може одредити и друге нумеричке начине оцјењивања.⁷

Овим је Скупштина, (не)оправдано, на своје чедо – Универзитет пребацила одговорност за одређивање најбољег система оцјењивања. На први поглед ово делегирање је сасвим правично и логично, јер Универзитет посједује стручне људе који ће много боље и ефикасије, за разлику од спорих и тромих скупштинских процедура, одређивати стандарде за валоризацију рада студената. Међутим, ово је дјелимично тачно и то само у односу скупштина-универзитет. Наиме, оправданост овог пребацавања не би долазила у питање да је касније Универзитет у Бањој Луци направио

⁴ *Закон о високом образовању (ЗОВО)*, „Службени гласник Републике Српске“ 2010, 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, чл. 11

⁵ *ЗОВО*, чл. 45.

⁶ *ЗОВО*, чл. 48.

⁷ *ЗОВО*, чл. 48

дистинкцију између различитих области наука, и факултетима дао право да сами могу прописивати начин на који ће се студенти на истом оцјењивати. Уколико то не би било прихватљиво рјешење, Универзитет је могао прописати различите начине оцјењивања за различите групе наука (друштвене, природне, хуманистичке, техничке итд).⁸ Бањалучка државна високошколска установа то није урадила и тиме је направљена парадоксална ситуација у којој се на исти начин оцјењује студент друштвене и студент природне науке, гдје саме области изучавања, предмети интересовања, па ни образовање студената нису чак ни слични. Ово доводи до тога да се професоре са предмета којем су посветили свој академски живот и за које су компетентни уопште не пита на који начин знање студента из предмета који предају и испитују треба бити валоризовано. Бањалучки Универзитет професорима не даје директно удио у прописивању мјерила за оцјењивање сопствених студената,⁹ али им зато даје у руке математичке формуле за сабирање и одузимање бодова при испитивању. Овом логиком се високо образовање доводи у ситуацију која не одговара ни већини професора, нити већини студената. Због немогућности прогнозирања будућих догађаја, Скупштина је (не)намјерно усвојила овакву одредбу и тиме Универзитету дала право да одређује начин оцјењивања на његовим организационим јединицама. Парламент је требао, да не би дошло до овакве ситуације, као високошколску установу одредити и факултет, односно факултете, чиме би одредбе члана 48. *Закона о високом образовању* могле бити примјенљиве и на факултет. Боље речено, да је факултет одређен као високошколска установа, сваки би факултет (или група факултета са сличним преферен-

⁸ Примјер: сваки факултет је могао прописати сопствени начин оцјењивања, па би тако имали начин оцјењивања Машинског, Економског, Правног факултета. У другом хипотетичком случају, друштвене науке су могле имати сопствени систем оцјењивања, природне свој, хуманистичке свој итд.

⁹ Посредно, то се чини преко Сената Универзитета, гдје сваки факултет има свог представника из реда наставног особља. Ипак, показало се да је тај исти Сенат донио *Правила студирања*, која су, како је исказано у редовима испод, неправедна за саме студенте.

цијама: типа друштвене науке, природне науке, медицинске науке и сл.) имао могућност да на најбољи начин одреди начин оцјењивања својих студената у складу са претходним знањима из праксе оцјењивања и у складу са савременим токовима у истом. Тиме би начин валоризовања студентског знања био много ближи студентима и професорима.

Према *Статуту Универзитета у Бањој Луци* одређено је да су факултети надлежни за наставу, испитивање и оцјењивање студента,¹⁰ али Универзитет „утврђује садржај и структуру свих студијских програма, правила студирања, поступка испитивања и оцјењивања“.¹¹ Поставља се питање, зашто Универзитет није, када је већ Скупштина то пропустила, препустио питање начина оцјењивања факултетима, пошто Универзитет на себе не преузима обавезу ни да испитује, нити да оцјењује студенте? Тиме долазимо до смијешне ситуације у којој Универзитет *строго* одређује начин оцјењивања, али се либи да узме у руке процес самог испитивања и то препушта својим организационим јединицама – факултетима. Дакле, мало се мијеша у посао факултета/професора, а мало се не мијеша. Универзитет овдје неодољиво подсјећа на Селинцеровог (*Salinger*) Холдена Колдфилда (*Caulfield*) и његову збуњеност догађајима *око њега и дешавањима у њему*.¹² *De iure*, пак, Универзитет на то има право, јер ипак, на крају, факултети нису самосталне правне јединке и професори су запосленици Универзитета, а не факултета.

¹⁰ *Статут Универзитета у Бањој Луци (СУБЛ)*, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2012, чл. 52.

¹¹ *СУБЛ*, чл. 52.

¹² Вид. нпр. Ђером D. Selindžer. *Lovac u žitu*, (Podgorica 2013), 96-98, 132-143 и сл.

1.2. Активности у току наставе и присуство настави

„Студент би најмање 10 % од своје укупне оцјене добио за активности у току наставе, а присуство настави може се вредновати са највише 5 бодова.“¹³

Правила студирања на I и II циклусу студија

Док први дио одредбе Правила студирања на Универзитету који се односи на „активности у току наставе“ нема превеликог мјеста за критику, јер би наравно, студенти који су активнији и заинтересованији за предмет и учествовање у дискусијама у погледу истог требали бити награђени са бољим оцјенама, докле други дио изазива одређену дозу контроверзе. Наиме, између осталих прописа, самим *Кодексом понашања студената на Универзитету* је стављено до знања студентима да су обавезни да присуствују предавањима, вјежбама, практичној настави, семинарима и сл.¹⁴ Дакле, то је студентска обавеза, уколико су редовни студенти бањалучког Универзитета. Не видимо разлоге за додатно награђивање обавезе која је нормална ствар за сваког студента. Студент који је редован учесник у наставном процесу ће на крају предавања добити потпис у индекс од предметног професора и нема никакве логике награђивати студента бодовима у његовој коначној оцјени, за нешто што је нормална ствар коју би сваки студент требао поштовати, па макар никада не научио одслушани предмет и самим тим га не положио.¹⁵ Само присуствовање настави не изражава знање студента, па чак ни његово

¹³ *Правила студирања на I и II циклусу студија (ПС)*, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2009, чл. 31.

¹⁴ *Кодекс понашања студената Универзитета у Бањој Луци*, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2008, чл. 3.

¹⁵ Ово је свеприсутна логика, па тако имамо судско награђивање учioniца кривичног дјела узимањем као олакшавајуће околности његову неосуђиваност, иако би уобичајено и нормално понашање требало бити нечињење казних дјела. За више вид. Miloš Babić i Ivanka Marković. *Krivično pravo-opšti dio*, (Banja Luka 2011), 361.

занимање за одређени предмет¹⁶ и отуда нема потребе у коначну оцјену сабирати пуко сједење на часовима. Овом логиком студент би се требао наградити и за пристојно одјевање у факултетским просторијама, добијати бодове и за вишесатно остајање у читаоницама на факултетима, добијати бонус поене за посуђивање књига из факултетских библиотека и сл. Ипак, одређену наду овој одредби дају ријечи „може се вредновати са највише 5 бодова“¹⁷ што указује да давање бодова за присуство на настави није обавезан чин професора. Ипак, већина факултета је одредила број бодова за пуко сједење на настави, па се тако нпр. на Економском факултету за ту активност додјељују два (2) бода¹⁸ а на Правном факултету четири (4) бода.¹⁹

1.3. Семинарски/самостални радови

*„Студент би најмање 10 % од своје укупне оцјене добио за активности у току наставе“.*²⁰

Правила студирања на I и II циклусу студија

*„Писмена или усмена обрада рефератске, семинарске или друге повјерене теме, њено излагање и учеиће у тематској расправи, те самостална израда домаћих задатака од 0-6 поена.“*²¹

*Одлука о валоризовању и праћењу знања студената
Правног факултета*

¹⁶ Вид. Elisa Carbone. *Students Behaving Badly in Large Classes*. <http://goo.gl/4uiaiA6>, 15. август 2014, 12:33.

¹⁷ ПС, чл. 3.

¹⁸ Одлука о начину праћења и валоризовања знања студента у академској 2013/2014. години, Наставно-научно вијеће Економског факултета Универзитета у Бањој Луци, чл. 4 .

¹⁹ Одлука о валоризовању и праћењу знања студената Правног факултета (ОВПФ), Наставно-научно вијеће Правног факултета, тач. 3.

²⁰ ПС, чл. 31.

²¹ ОВПФ, тач. 3.

Факултети (у већини случајева) у својим актима прописују давање одређених бодова студентима за семинарске/самосталне радове, и то у склопу од десет процената од коначне оцјене, прописаних од стране Универзитета. У наставку ће ова пракса бити представљена са становишта акта Правног факултета који регулише ову материју. Прије ове анализе, морамо напоменути још један битан факат. Наиме, сумрак жеље за студирањем, студент може добити одмах на почетку свог високог школовања, када отвори свој индекс/студентску књижицу. Наиме, на Правном факултету до дипломе на основним студијама студент треба положити 34 испита. Уколико би хтио, примјера ради, да из 25 испита има максималан број поена (максимум је 100 по *Правилима*), и то на начин да из тих предмета ради семинарски рад, он то не би био у могућности. Наиме, на страницама индекса се налази само шеснаест (16) мјеста за семинарске/самосталне радове.²² Тако долазимо до ситуације да студент само из шеснаест предмета може имати максимални број бодова, уколико има жељу да из сваког предмета ради по један семинарски/самосталан рад. У пропису у коме су садржана правила о изгледу студентске књижице, података о броју мјеста за семинарске радове нема.²³ Нити у новим измјенама и допунама прописа нема ни говора о овој теми. У радној верзији новог индекса наводи се изглед и број страна нове студентске књижице, која само по естетским детаљима дјелује другачије.²⁴ Очигледно је неко на Универзитету или у влади/скупштини задужен за изглед индекса одлучио смањити трошкове штампања Универзитету, јер у цијелој Републици очигледно нема довољно даровитих и вољних студената који би за четири године урадили 25 семинарских радова (*sic!*). Мада, овакво потцјењивање студената и није за велико чуђење, поготово ако се сјетимо виспреног Нушића, његовог школовања

²² Бројеви страница у студентској књижици/индексу од 26 до 29.

²³ Вид. *Правилник о садржају јавних исправа које издају високошколске установе*, „Службени гласник Републике Српске“ 2007, 81/07; *Правилник о садржају јавних исправа које издају високошколске установе*, „Службени гласник Републике Српске“ 2011, 78/11

²⁴ Вид. *Радна верзија индекса*, <http://goo.gl/p4ZKLR>, 17. август 2014, 17:33.

и трагања за послом. Писменост, оригинално и лијепо изражавање не представља највећу вриједност, „напротив, неписменост је врло цијењена“.²⁵ Наравно, студент може *de facto* урадити 25 радова, али да му не буду уписани у студентску књижицу. Међутим, ако се већ морају поштовати нормативи везани за оцјењивање, онда се морају поштовати и нормативи везани за упис семинарских радова у индекс. Ови нормативи су фактичке природе – у самом садржају индекса. Њима је нанесена велика неправда студентима који слушају више од 16 испита у току свог студирања јер је студент већ при добијању индекса онемогућен да буде равноправан са својим колегама у другим земљама, које могу из сваког предмета добити максималан број бодова. Висина небу и дубина земљи и срце нормативима²⁶ не може се досегнути.²⁷

Уколико оставимо по страни ову нелогичност, долазимо до друге, такође у вези са семинарским радовима. Наиме, студент који одради изванредан рад, и који уз препоруку професора, тај рад касније изда као научни, добија исти број поена, као и студент који одради осредњи рад, али који је у складу са просјечним нормативима израде семинарског рада. Иако се радови оцјењују са од 0 до 6 бодова (дакле и са 1,2,3,4,5 бодова), не могу сви студенти који су урадили рад у складу са стандардима семинарског рада испаштати и добијати мањи број бодова због изванредности свог колеге/колегинице. Тиме долазимо до још једног парадокса, да студент који покаже изваредне научно-истраживачке способности нема никакве награде од Универзитета/факултета за то. Чак га ни професор не може наградити за његов допринос науци бољом оцјеном, јер је ограничен бројем бодова које смије додијелити. Овим се *de facto* студенти гурају у *сепет просјечности* не добијајући никакав подстицај за писање квалитетнијих радова, јер ће рад који задовољава основну садржину семинарског рада свакако добити својих 6 поена. Сам систем додјеле бодова за

²⁵ Бранислав Нушић. *Аутобиографија*. Београд 2010, 203-211.

²⁶ Оп. а.

²⁷ Ориг. вид. Ђура Даничић, *превео Свето писмо Старога и Новога завјета*. (Београд 2003), 506.

семинарске/самосталне радове је дизајниран да ствара медиокритете и да путем величања *златне средине*, рађа пасивне посматраче догађаја око себе,²⁸ како би то Ноам Чомски (*Chomsky*) рекао за нововјеровни процес учења. На овај начин Универзитет у Бањој Луци онемогућава науку да се развија и у неповрат шаље многе идеје нових запиткивача и дјецe *scientie*. Наравно, на ове редове може доћи критика да професор може студента због изванредног рада наградити на завршном испиту, дајући му већи број поена на истом (од 50 могућих), али зар то онда не би било кршење самих *Правила*, јер је њима јасно одређено да се само до 10 % оцјене (или *Валоризације* – 6 поена) студенту може дати за такве и сличне активности.

Још једна занимљива чињеница је и та, да уколико сваки студент са нпр. прве године Правног факултета жели да добије семинарски рад, то неће бити у могућности. Наиме, због великог броја студената (од 300 до 500 годишње) који се уписују на Правни факултет, професор, односно асистент, неће физички моћи да стигне да прегледа толики број семинарских радова, а ако би то и успио урадити, сваки студент засигурно неће моћи квалитетно да тај исти рад јавно одбрани. Дакле, уколико би хипотетички сви студенти хтјели да имају 100 поена и да ради тога пишу семинарски рад: због фактичке ситуације сви они то не би могли урадити.

1.4. Колоквијуми

„Најмање по 20 % за два колоквијума у току семестра.“²⁹

Правила студирања на I и II циклусу студија

„Non omne quod licet honestum est.“³⁰

Латинска правничка пословица

²⁸ Вид. Noam Chomsky i David Barsamian. *Class Warfare: Interviews with David Barsamian*, (Mongro 1996), 19-31.

²⁹ *ПС*, чл. 31.

³⁰ Није поштено све што је допуштено. Цит. према Obrad Stanojević i Milena Jovanović. *Latinski za pravnike*. (Beograd 1995), 89.

У погледу предиспитних провјера знања, у *Правилима* се наводи да у коначној структури оцјене „најмање по 20 %“ иде на два колоквијума у току семестра, односно да најмање 50 % оцјене мора бити предвиђено за активности и провјере знања у току семестра.³¹ С тим да се за трајање семестра узима само вријеме од 15 седмица у којем трају предавања,³² евидентно је да се предиспитне обавезе могу обавити само у току трајања предавања, а не непосредно прије завршног испита. Овим долазимо и до највеће неправде која је нанесена системом оцјењивања студентима Универзитета у Бањој Луци, а превасходно студентима Правног факултета истог Универзитета. Наиме, уколико узмемо *Одлуку о валоризовању и праћењу знања студената Правног факултета* видимо да студент добија 4 бода за присуство настави. Остале бодове добија по следећој шеми: по 20 за два колоквијума, што износи укупно 40, по 6 бодова за семинарски или домаћи рад и 50 бодова на завршном испиту.³³ Колоквијуми се, као што је раније речено морају одржавати у току предавања, односно семестра. Да би се добила оцјена већа од шест (6), обавезно је успјешно полагање бар једног колоквијума, пошто за оцјену седам (7) број бодова мора минимално износити 61.³⁴ Сама пракса оваквог система оцјењивања је показала фрапантне резултате. Одлични студенти са најбољим оцјенама у индексима не могу стићи да одраде све колоквијуме на високом нивоу, јер обим градива на одређеним предметима који се треба научити за предиспитну провјеру знања, износи много више него што је могуће савладати за период од мјесец и нешто дана предавања (у том периоду наступају први колоквијуми). Сам проблем није у обиму градива³⁵ већ је

³¹ ПС, чл. 31-32.

³² Вид. ПС, чл. 4-6.

³³ ОВПФ, 3.

³⁴ Стратификација оцјењивања иде сљедећим редом, по освојеним бодовима: 0-50/ није положио (5), 51-60/ довољан (6), 61-70/ добар (7), 71-80/ врло добар (8), 81-90/ одличан (9), 91-100/ одличан-изузетан (10) према ПС, чл. 37.

³⁵ Жалба која се често чује гласи да је проблем усвајања знања управо велики обим градива. Аутор сматра да обим градива треба да одреди стручно лице, и

проблем на условљавању полагања колоквијума за добијање веће оцјене на завршној провјери знања. Такође, студенти који учествују на симулацијама суђења у другим градовима, дебатним такмичењима, волонтерском раду, правним клиникама, симулацији рада Уједињених нација, такмичењима у научним и спортским дисциплинама и сл. често не могу да присуствују свим колоквијумима, редовним и поправним (уколико се организују), чиме су они онемогућени да на основу свог стварно приказаног знања на завршном испиту добију највише оцјене. Универзитет овим посредно крши и начела *Болоњске декларације*,³⁶ у којима се јасно наводи да се треба омогућити већа мобилност студената и учествовање на научним скуповима и семинарима, на којима ће доћи до размјене мишљења и побољшања критичке свијести и научне поткованости студената.³⁷ Наиме, у пракси је веома честа ситуација да се студенти одлучују да не путују на такмичења, семинаре, обуке, практична савјетовања итд. баш из разлога да не пропусте колоквијуме и тиме себи одузму могућност за бољом оцјеном на завршном испиту. Због неправичног система оцјењивања, у огромном броју случајева се дешава да студенти за колоквијуме не уче градиво са разумијевањем, већ селективно и минимално, јер немају времена да боље спреме лекције за колоквијум. Детаљно прелажење и усвајање градива код студената долази тек при учењу за завршни испит. Логички гледано, оваква емпирија обесмишљава сам коцепт колоквијума на бањалучком Универзитету. Умјесто да служе за растерећење студената, колоквијуми постижу супротан ефекат, нагомилавајући обавезе и условљавајући крајњу оцјену добрим резултатом на предиспит-

да је он што већи-то бољи, али да се у складу са његовом величином дадне и времена студентима да га савладају.

³⁶ Вид. *Joint declaration of the European Ministers of Education convened in Bologna on 19 June 1999 (Bologna Declaration)*. Ministers of education of 29 European countries, 1999

³⁷ Вид. *The Bologna process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade*, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. <http://goo.gl/WZngE>, 09. август 2014, 12:33.

ним провјерама знања. По свједочењу самих професора Правног факултета, врло је честа ситуација у којој студенту морају дати минималну оцјену за пролаз на завршном испиту (6-7), иако је он у току предавања, кроз семинарски рад и на завршном испиту показао знање које се праведно може наградити једино са највишом оцјеном – десет (10). Ово због тога што он није положио колоквијуме.

Горе наведени примјери говоре да се на Универзитету у Бањој Луци не може правично оцјенити знање сваког студента, због огромне препреке која се зове *утицај колоквијума на оцјену на завршном испиту*. Одличан студент, без колоквијума, са перфектним знањем материје ће се морати задовољити шестицом, па *fiat iniustum, pereat mundus*.³⁸

2. АНКЕТА

*“Vox populi vox Dei.”*³⁹

Алкуин (Alcuin)

У јуну мјесецу 2014. године на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци је спроведена анкета са редовним студентима III и IV године додипломских студија овог факултета. Анкетна питања су рађена ради испитивања мишљења студената у погледу питања која се обрађују у овом раду. Студенти треће и четврте године су одабрани због искуства које су добили у претходном школовању у погледу изласка на колоквијуме, одбране семинарских радова, излагања на завршне испите и сл, које у мањем обиму имају студенти нижих година студија. У анкети је учествовало укупно 160 студената, и то 80 са III године и 80 са IV

³⁸ Од аутора преправљена латинска изрека, која сада гласи *нека буде неправда, па макар нестало свијет*. За ориг. вид. Immanuel Kant. *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, (Philadelphia 2010), 48.

³⁹ Глас народа је глас бога. Susan Ratcliffe, *privedila The Concise Oxford Dictionary of Quotations*. (Oxford University Press 1993), 6.

године студија. Студенти треће године су на питање „*Да ли сматрате да је добар систем по којем студент не може добити више од 6 (шестице) на испиту, уколико није радио колоквијуме у току године?*“ огромном већином одговорили са „*Не, није добар*“ (та већина је износила 97,5 % испитаника, односно 78 од 80 могућих, док је 2,5 %, односно двоје од 80 могућих одговорило са „*Да, јесте добар*“). Када је у питању IV година студија, резултати су невјероватни. На исто питање је 100 % од 80 испитаника одговорило са „*Не, није добар*“, док се нико није изјаснио у корист оваквог система оцјењивања. Свеукупно, на узорку од 160 студената, њих 158 (98,75 %) се изјаснило против садашњег система оцјењивања, док је свега двоје било за садашње стање (1,25 %).

Друго питање је гласило: „*Да ли сматрате да би боље и праведније рјешење било оно по којем би се студент оцјењивао на основу онога што покаже на завршном испиту (дакле према своме стварном знању), без претходних математичких калкулација (сабирања бодова са колоквијума, семинарских, присуства и сл.)?*“ Мишљења су мало подјељенија када се ради о овом питању, али и даље у великој већини на страни одговора који иде против садашњих рјешења. Са „*Да сматрам да би то било боље и праведније рјешење*“ одговорило је 55 студената III године, односно 68,75 %, док је за одговор „*Не, не сматрам да би то било боље и праведније рјешење*“ било 25 студената, односно 31,25 %. Када је у питању IV година, студенти су били мало више наклоњени првом одговору. Наиме, чак 75 од 80 студената је одговорило са „*Да сматрам да би то било боље и праведније рјешење*“ (93,75 %), док је за супротан одговор било тек 6,25 % студената, односно њих петоро. Свеукупно, на узорку од 160 студената, њих 130 (81,25 %) се одлучило за рјешење према којем би се студент оцјењивао према своме стварно приказаном знању, док се њих 30 (18,75 %) одлучило против тога, вјероватно желећи модификације у садашњем систему.

Можемо закључити да студентско расположење на Правном факултету у огромној већини иде ка ректификацији неправ-

ведних прописа о оцјењивању. Из тога слиједи да Универзитет мора предузети кораке у том погледу. Ако узмемо у обзир да је за измјену устава у већини демократских друштава потребна дво-трећинска већина у представништвима, сматрамо да ова скоро 100 % студентска већина говори у прилог хитног мијењања одредби о оцјењивању.

2. КОМПАРАТИВНА ПРАКСА ОДРЕЂЕНИХ УНИВЕРЗИТЕТА У РЕГИОНУ

„Логика је, дакле, више неголи пука критика; она је неки канон који касније служи критици, то јест принципу процењивања читаве употребе разума уопште.“⁴⁰

Имануел Кант

Уколико, служећи се чистом логиком, упоредимо прописе универзитета који ће бити описани у редовима испод и прописе Универзитета у Бањој Луци, видјећемо колико су студенти бањалучког Универзитета неправедно запостављени у могућности добијања бољих оцјена у односу на студенте остала три описана универзитета, због специфичности нелогичних одредби *Правила о оцјењивању*. За компаративну праксу, узећемо примјере два најквалитетнија универзитета у региону, који се одлично котирају на престижној Шангајској листи универзитета,⁴¹ Београдског и Загребачког Универзитета, као и њихових правних факултета. Ова два универзитета узимамо за компарацију због сличности језика, културе и студијског програма права који се изводи на њима. Такође, дајемо примјер и Универзитета у Источном Сарајеву и његовог Правног факултета, као доказ да прописи могу бити праведније написани и тумачени.

⁴⁰ Immanuel Kant. *Logika*, (Kragujevac 2010), 15.

⁴¹ Вид. *Academic Ranking of World Universities 2013*, <http://goo.gl/bgPPFy>, 06. август 2014, 18:33; *Academic Ranking of World Universities 2014*, <http://goo.gl/BJJgfA>, 16. август 2014, 18:37

Према законским прописима у Републици Србији и универзитетским прописима Београдског универзитета,⁴² према студијском програму се одређује сразмјера поена стечених у предиспитним обавезама и на испиту, при чему је минимум за предиспитне обавезе 30, а максимум 70 поена.⁴³ Одредба, којом се разрађују рјешења закона и Универзитета, садржана је у *Статуту Правног факултета* и у њој се наводи да се сразмјера поена који се могу стећи испуњењем предиспитних обавеза и полагањем испита утврђује студијским програмом, за сваки поједини предмет.⁴⁴ Предиспитне обавезе су: предавања вреднована са 30 поена, студијска група исто 30, вјежбе са 20, колоквијуми са 10, семинар са 10 и остале активности са 10 поена.⁴⁵ Оне се сабирају до највишег могућег броја поена (70). Они студенти који имају 30 предиспитних поена, на завршном испиту добијају минимално три питања, а они који имају свих 70 поена добијају минимално једно испитно питање.⁴⁶ Студент који није остварио одговарајући број поена (100) није ни положио испит.⁴⁷ Студент који оствари 100 поена је положио испит, а његово знање се вреднује оцјеном од 6 до 10.

Према хрватским законским прописима, оцјена студента се креће од 1 до 5,⁴⁸ док Универзитет одређује да се знање студента

⁴² Куриозитет (у поређењу са Универзитетом у Бањалуци) је да се ЕСПД (ECTS) бодови, и то минимално 6 бодова, могу додијелити студенту за његов научно-истраживачки рад. *Правилник о вредновању ваннаставних активности студентата*, „Гласник Универзитета у Београду“, бр. 172, 2013, чл. 9

⁴³ *Закон о високом образовању*, „Службени гласник Републике Србије“ 2005, 76/2005, 100/2007, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, чл. 89; *Правилник о полагању испита и оцењивању на испиту*, „Гласник Универзитета у Београду“, бр. 136, 2007, чл. 4

⁴⁴ *Статут Правног факултета Универзитета у Београду (пречишћени текст)*, Савет Правног факултета, 2012, чл. 81

⁴⁵ *Правилник о настави*, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, 2013, чл. 11

⁴⁶ *Правилник о испитима на основним академским студијама (ПНОАС)*, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, 2013, чл. 28

⁴⁷ ПНОАС, чл. 33

⁴⁸ *Закон о знатној дјелатности и високом образовању (уреднички проčiшћени текст)*, Народне новине 2003, 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07, 45/09, чл. 81

може (!) оцјењивати и током наставе (практичне задаће, колоквијуми и сл.) али се коначна оцјена утврђује на испиту, што потврђују и прописи Правног факултета.⁴⁹ Ерго, однос професор-студент и само оцјењивање студента овдје је дато у надлежност професора, који су и најкомпетентији да валоризују знање студената из свог предмета. Математичке формуле се остављају по страни.

Према актима другог јавног универзитета у Републици Српској, коначна оцјена се утврђује по завршетку наставе из предмета, на завршном испиту, а у складу са вредновањем рада студента у току семестра. Најмање 50 % бодова у структури укупног броја бодова мора бити предвиђено за активности у току наставе.⁵⁰ У току трајања наставе могу (!) се организовати провјере знања у виду колоквијума, тестова и диктата.⁵¹ Према актима Правног факултета, студент може по основу предиспитних обавеза остварити највише 50 поена,⁵² што значи да су професори слободни у оцјени какве и које ће то бити провјере знања. Практично, уколико студент из наше приче у претходном поглављу уради изванредан семинарски рад, који касније изда као научни, професор га може наградити са 50 поена за одлично залагање и показивање знања из одређене уже области у оквиру предмета, а на завршном испиту испитати његово знање из обавезне литературе, јер ће професор процијенити да су то биле његове предиспитне обавезе.

На Правним факултетима и Универзитетима у Београду, Загребу и Источном Сарајеву студенти Правног факултета Бања Лука би могли добити највишу оцјену за своје знање на завршном испиту, и поред слабије урађених колоквијума. На Универзитету у

⁴⁹ *Statut Sveučilišta u Zagrebu*, Senat sveučilišta u Zagrebu 2005, чл. 71; *Pravilnik o studiranju na preddiplomskim i diplomskim studijama Sveučilišta u Zagrebu*, Senat Sveučilišta u Zagrebu 2008, чл. 40; *Pravilnik o studiju*, Fakultetsko vijeće Правног факултета Sveučilišta u Zagrebu, чл. 25

⁵⁰ *Статут Универзитета у Источном Сарајеву*, Сенат Универзитета у Источном Сарајеву, чл. 118-121

⁵¹ *Правила студирања на првом циклусу студија*, Сенат Универзитета у Источном Сарајеву 2012, чл. 37

⁵² *Статут Правног факултета Источно Сарајево*, Наставно научно вијеће Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву 2012, чл. 60.

Бањој Луци и у складу са његовим прописима Правном факултету истог Универзитета, одлични студенти добијају најмање пролазне оцјене – због колоквијума. За вјеровање у само постојање оваквог прописа и његовог тумачења довољно је рећи *credo quia absurdum est*.⁵³

3. МОГУЋА РЈЕШЕЊА

3.1. Другачија тумачења

*„Студенту се додјељују поени за сваки издвојени облик провјере рада и оцјене знања у складу са ЕЦТС правилима, на примјер:“*⁵⁴

*„У структури укупног броја поена, најмање 50 % мора бити предвиђено за активности и провјере знања у току семестра.“*⁵⁵

Правила студирања на I и II циклусу студија

У самим *Правилима о студирању* одредба о постотку учешћа предиспитних обавеза је дата само у конкретним примјерима. Дакле, ријечи „на примјер“ указују на то да постотак од 20 % за колоквијуме и 10 % за активности у ствари није обавеза факултета. Ерго, факултети могу самостално одредити учешће бодова у коначној оцјени, или генералном клаузулом дати професорима на појединим предметима право да сами одређују структуру броја бодова у предиспитним обавезама. Одредба која је обавезујућа, је само она која каже да најмање 50 % поена мора бити укључено у крајњу оцјену. Са оваквим тумачењем, студенти би за нпр. свој изванредни семинарски/научни рад могли добити 50 поена, а на завршном

⁵³ Вјерујем јер је бесмислено. За поближе објашњење философско-психолошког значења ове изреке вид. Karl Gustav Jung. *Psihološki tipovi*, (Beograd 1978), 17-19.

⁵⁴ *ПС*, чл. 31.

⁵⁵ Грешка у писању ријечи „семестра“ није ауторова, јер оригиналан текст *Правила* садржи ову грешку. *ПС*, чл. 32

испиту још 50 и тако добити максималну оцјену из предмета који полагају.

3.2. Мијењање прописа или доношење нових

„Рад студената се прати и оцјењује континуирано, у току семестра, према правилима студирања. Оцјењивање се врши додјелом бодова за сваки облик активности и провјере знања у току семестра [...] и на завршном испиту“.⁵⁶

Статут Универзитета у Бањој Луци

Цитирани редови су одличан начин на који би се регулисање оцјењивања требало вршити. Уколико би се из текста *Правила* избациле одредбе члана 31. који говори о структури бодова у оцјени, и унијела ова одредба из *Статута Универзитета*, оцјењивање би могло постати много праведније. Наравно, потребно је и да се избаци ријеч „семестра“, и убаци нпр. ријеч „студија“, јер студент своје предиспитне обавезе може обавити и послје завршетка семестра, у току свог учења, односно припремања за испит. И сама језичка конструкција ријечи „предиспитна обавеза“ говори да је то обавеза студента која се обавља прије завршног испита, а не само искључиво у току семестра, јер да је тако, звала би се „семестрална обавеза“ или „наставна обавеза“. Уколико би општа одредба за оцјењивање гласила овако, студенти би могли бити оцјењивани према стварном знању које покажу на завршном испиту и активностима у току наставе, без потребе за квази-праведним одређивањем оцјене помоћу математичких операција. Оваквом уопштеном одредбом сваки професор би према специфичностима свога предмета одређивао скалу за оцјењивање и тако бисмо долазили до много праведније валоризације рада студената. Да ли постоје компетентнији људи за оцјену знања из одређеног предмета од професора на истим? Студенти би овиме много добили. Примјера ради, уколико студент код предметног наставника одради семи-

⁵⁶ СУБЛ, чл. 108

нарски рад, који је маестрално дјело и заслужује објављивање у научном часопису, он би према професоровој процјени могао у укупном збиру добити много више него шест поена, колико је предвиђено за семинарски рад. Уколико је студент активан, учествује на такмичењима из датог предмета, бави се ваннаставним активностима везаним за предмет, користи додатну литературу, излаже реферате на вјежбама и сл, он би такође 50 поена који су одређени за предиспитне обавезе могао добити на основу тих активности. Ако пак, студент није показао у току наставе интересовање и занимање за предмет, али на завршном испиту покаже огромно знање, разумијевање и критичку свијест према истом, професор га опет може наградити са највишом оцјеном, јер предиспитне активности може тумачити као рад студента на усавршавању и учењу предмета. Овиме се и студентима олакшава ситуација, јер они који су интровертнији не морају да се исказују на предавањима, зато што то могу урадити на завршном испиту. Студенти који немају довољно времена, могу током цијеле академске године испит научити и добити заслужену оцијену, а они који су се исказали, већ у зависности од професорске процјене, могу лакше положити испит захваљујући свом континуираном раду.

Друга опција је мијењање прописа у цијелости, гдје би се нпр. могле налазити одредбе које би давале могућност одређеним скупинама факултета (или групама по принципу: друштвене, хуманистичке, природне науке), разврстаним по научним областима да одређују критеријуме и начин оцјењивања у свом домену. Тако би на једној страни били Правни и Економски факултет, на другој Машински и Електротехнички, на трећој Архитектонско-грађевински и Природно-математички факултет итд.

Можда боља опција од горе наведених је да се сваком факултету да у надлежност да одређује начине оцјењивања својих студената. Ово би довело до позитивне сепарације у оцјењивању, чиме би дошло до побољшања квалитета и праведности у самој структури оцјена.

ЗАКЉУЧАК

„Филозофи су свијет само различито интерпретирали, ради се о томе да га се измијени“.⁵⁷

Карл Маркс (*Marx*)

Александар Дима је у свом књижевном врхунцу о договорштинама грофа Монте Криста рекао: „Ја сам се увијек бојао пера, боце мастила и листа хартије више него мача и пиштоља“.⁵⁸ Потеза пера који је прописао неправедне одредбе студенти се требају бојати, јер такви потези пера, уколико не буду примјећени на вријеме могу нанијети огромне штете генерацијама које долазе. Међутим, професори у садејству са студентима се никако не смију бојати да их гумицом избришу, и потискујући флангрантне неправедне редове напишу боље и правичније прописе.

Цјелокупна академска заједница мора постати много ангажованија у немилосрдној критици емфиземних одредби самог Универзитета, као и одредби закона које се доносе на државном/ентитетском нивоу, без бојазни о својим закључцима, нити конфротације са онима на вишим позицијама.⁵⁹ У супротном, девалвација високог образовања ће се наставити, а сами универзитети ће врло брзо постати веома слични средњим школама. Уз будуће радове и критику практично свих одредби закона и општих аката, академски менталитет и научни свијет ће се почети мијењати. У свијест академских грађана потребно је убацити врлу мисао професора Бранка Хорвата и примијенити је на данашње прилике. Та мисао гласи да тумачити свијет није довољно, али је то један неопходан услов да се он промијени на жељени начин.⁶⁰

⁵⁷ Позната Марксова једанаеста теза о Фојербаху, вид. Karl Marxl. „Teze o Feuerbachu“, *O naučnom socijalizmu*, (Sarajevo 1977), 75.

⁵⁸ Aleksandar Dima. *Grof Monte Kristo*, (Sarajevo 1991), 47.

⁵⁹ Karl Marx. *Letter from Marx to Arnold Ruge*. <http://goo.gl/8MCalk>, 10. август 2014, 17:37.

⁶⁰ Branko Horvat. *Politička ekonomija socijalizma*, (Zagreb 1984), 9.

У складу са изнесеном критиком и претпоставкама у раду ваљало би, како то каже велики Радомир Лукић „драстично смањити број закона и других правних прописа. Дуже их припремати, боље писати. Научити језик, а пре свега научити мислити“.⁶¹

Dejan Lučka*

**QUO VADIS EVALUATION OF KNOWLEDGE?
(Criticism of the system of student assessment, imposed by
regulations of the University of Banja Luka)**

Summary

The aim of this paper is to give a critic view of specific regulations of the University of Banja Luka, which contains parts on student assessment and evaluation of their knowledge. Also, the goal of this paper is to encourage action for different interpretation/modification of these unfair provisions. These provisions, although only a fraction of the typhoon that was brought by the application of the so-called Bologna declaration on the University, is a retrograde force which scatters the light that needs to be interwoven into the estimation of the amount of student's knowledge. Faculty of Law and students who study law there, felt and still feel the massacre of the knowledge-hungry spirit, due to bureaucratic obstacles imposed by university rules.

Keywords: *evaluation of knowledge, Regulations of study, unfairness, change.*

⁶¹ Љубомир ИВ. Јовић. *Језик закона*, (Београд 1995), 52.

* Fourth-year Law student, University of Banja Luka, Faculty of Law; dejan.lucka@gmail.com

ЛИТЕРАТУРА

Књиге, писма и чланци

1. Babić, Miloš и Marković, Ivanka. Krivično pravo-opšti dio. Vanja Luka 2011.
2. Балтић, Арсеније. Тиранија болоњског калупа, писмо преда-то доц. др Дарку Радићу фебруара 2012.
3. Нушић, Бранислав. Аутобиографија. Београд 2010.
4. Даничић, Ђура, превео Свето писмо Старога и Новога зав-јета. Београд 2003.
5. Dima, Aleksandar. Grof Monte Kristo. Sarajevo 1991.
6. Јовић, Љубомир ИВ. Језик закона. Београд 1995.
7. Jung, Karl Gustav. Psihološki tipovi. Beograd 1978.
8. Kant, Imanuel. Logika. Kragujevac 2010.
9. Kant, Immanuel. Perpetual Peace: A Philosophical Sketch. Philadelphia 2010.
10. Marx, Karl. „Teze o Feuerbachu“, O naučnom socijalizmu. Sarajevo 1977.
11. Niče, Fridrih. Zora – misli o moralnim predrasudama. Beograd 2011.
12. Ratcliffe, Susa, приредјела The Concise Oxford Dictionary of Quotations. Oxford University Press 1993
13. Selindžer, Džerom D. Lovac u žitu. Podgorica 2013.
14. Stanojević, Obrad и Jovanović, Milena. Latinski za pravnike. Beograd, 1995.
15. Horvat, Branko. Politička ekonomija socijalizma. Zagreb, 1984.
16. Chomsky, Noam и David Barsamian. Class Warfare: Interviews with David Barsamian. Monroe 1996.

Правни прописи

1. *Закон о високом образовању*, „Службени гласник Републике Србије“ 2005, 76/2005, 100/2007, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013.

2. *Закон о високом образовању (ЗОВО)*, „Службени гласник Републике Српске“ 2010, 73/10, 104/11, 84/12, 108/13.
3. *Закон о зnanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (urednički pročišćeni tekst)*, Narodne novine 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07, 45/09.
4. *Закон о универзитету*, „Службени гласник Републике Српске“ 1993, 12/93, 14/94, 99/04
5. Joint declaration of the European Ministers of Education convened in Bologna on 19 June 1999 (Bologna Declaration), Ministers of education of 29 European countries, 1999.
6. Кодекс понашања студената Универзитета у Бањој Луци, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2008.
7. Одлука о валоризовању и праћењу знања студената Правног факултета (ОВПФ), Наставно-научно вијеће Правног факултета.
8. Одлука о начину праћења и валоризовања знања студента у академској 2013/2014. години, Наставно-научно вијеће Економског факултета Универзитета у Бањој Луци.
9. Правилник о вредновању ваннаставних активности студентата, Гласник Универзитета у Београду, бр. 172, 2013.
10. *Правилник о испитима на основним академским студијама (ПИОАС)*, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, 2013.
11. *Правилник о настави*, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, 2013.
12. *Правилник о полагању испита и оцењивању на испиту*, Гласник Универзитета у Београду, бр. 136, 2007.
13. Правилник о садржају јавних исправа које издају високошколске установе, Службени гласник Републике Српске 2007, 81/07.
14. Правилник о садржају јавних исправа које издају високошколске установе, Службени гласник Републике Српске 2011, 78/11.

15. *Pravilnik o studiju*, Fakultetsko vijeće Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagreb.
16. *Pravilnik o studiranju na preddiplomskim i diplomskim studijama Sveučilišta u Zagrebu*, Senat Sveučilišta u Zagrebu 2008.
17. *Правила студирања на I и II циклусу студија (ПС)*, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2009.
18. *Правила студирања на првом циклусу студија*, Сенат Универзитета у Источном Сарајеву 2012.
19. *Статут Правног факултета Универзитета у Београду (пречишћени текст)*, Савет Правног факултета, 2012.
20. *Статут Правног факултета Источно Сарајево*, Наставно научно вијеће Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву 2012.
21. *Statut Sveučilišta u Zagrebu*, Senat sveučilišta u Zagrebu 2005.
22. *Статут Универзитета у Бањој Луци (СУБЛ)*, Сенат Универзитета у Бањој Луци, 2012.
23. *Статут Универзитета у Источном Сарајеву*, Сенат Универзитета у Источном Сарајеву.

Интернет извори

1. *Academic Ranking of World Universities 2013*, <http://goo.gl/bgPPFy>
2. *Academic Ranking of World Universities 2014*, <http://goo.gl/BJJgfA>
3. *Радна верзија индекса*, <http://goo.gl/p4ZKLR>,
4. Marx, Karl. *Letter from Marx to Arnold Ruge*. <http://goo.gl/8Mca1k>
5. *The Bologna process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade*, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009 <http://goo.gl/WZngE>
6. Carbone, Elisa. *Students Behaving Badly in Large Classes*. <http://goo.gl/4uaiA6>

